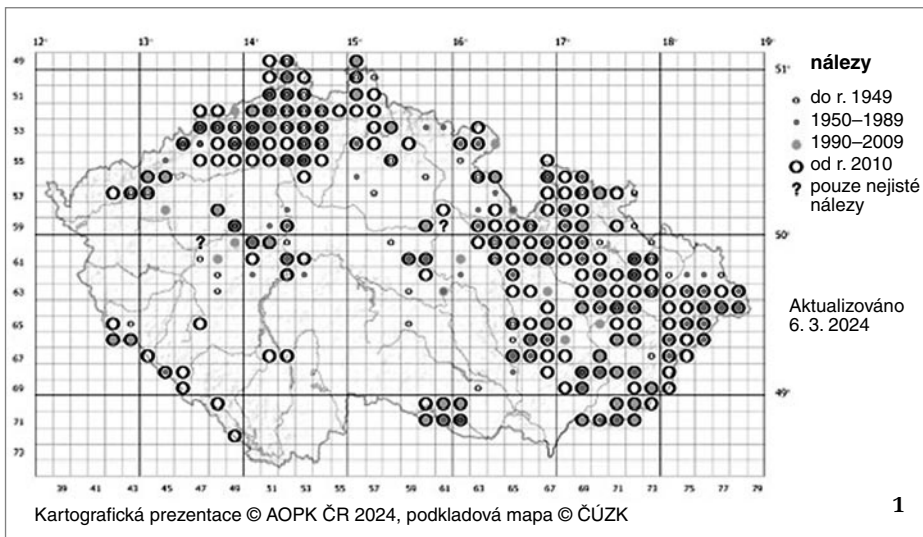

Nálezová databáze ochrany přírody

Obsah titulu je zřejmě řadě čtenářů povědomý, a pravděpodobně se už s Nálezovou databází setkali. První článek v Živě, který databázi zmiňoval, vyšel v r. 2012 (Jasoň dymnivkový po více než 10 letech, 2012, 2: 79–82). V následujících letech se pojem Nálezová databáze ochrany přírody, případně její zkratka NDOP, vyskytoval s frekvencí téměř jednou v ročníku. NDOP a jeho obsah se tak hodil pro ilustraci roz-

šíření nejen hmyzu, ale i pavouků či raků, orchidejí, plazů nebo obojživelníků. Tento text je však v Živě prvním příspěvkem věnovaným přímo Nálezové databázi ochrany přírody.

Databáze byla zprovozněna v r. 2006 a shromažďuje všechna data, tedy i historická, o výskytu druhů na území České republiky. Navázala na dosavadní snahy o správu dat o výskytu druhů a s postup-

1 Síťová mapa rozšíření plcha velkého (*Glis glis*). Každý druh má v databázi volně dostupnou a každodenně aktualizovanou mapu rozšíření.

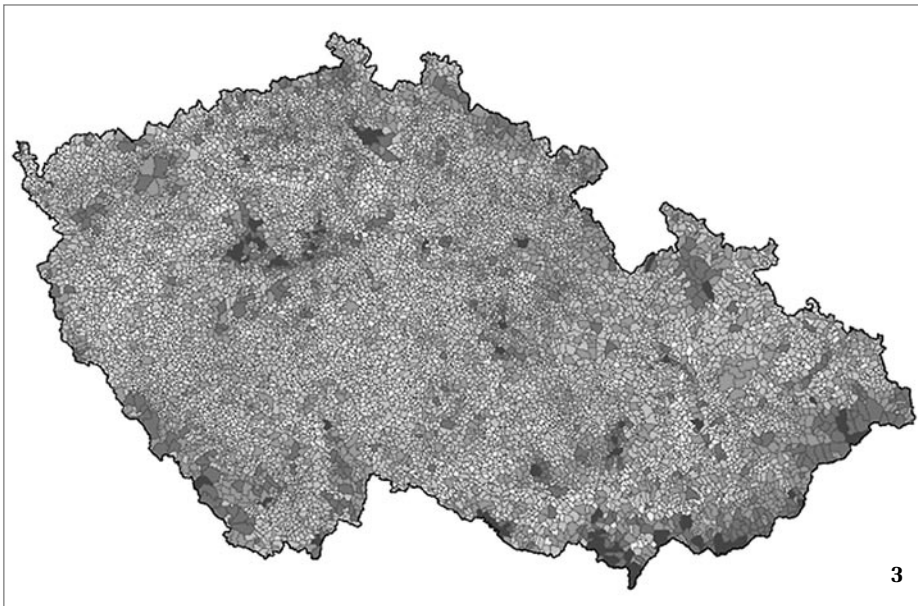
2 Filtr nálezových dat – formulář sloužící ke specifikaci hledání v databázi
3 Druhovú rozmanitost v České republice – počet druhů v katastrálních územích, nejtemnější odstín odpovídá nejvyššímu počtu druhů. Barevné verze obr. 1 a 3 najdete také na webu Živy. Všechny orig. Nálezová databáze ochrany přírody

ným rozšiřováním obsahu získávala pozornost jak v ochraně přírody, tak mezi odborníky, zoology, botaniky a mykology. Jde fakticky o soubor nástrojů určených k prohlížení, zadávání a správě dat na portále Informačního systému ochrany přírody (viz adresa na konci textu).

Možnosti a obsah NDOP se od doby jejího vzniku celkem úspěšně rozrůstaly. Většinou NDOP najdeme uvedenou pod síťovými mapami rozšíření popisovaných druhů, lze tedy odvodit, že jde o podstatný zdroj informací o výskytu druhů na našem území.

Databázi spravuje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Jedním z mnoha jejích úkolů je monitoring biodiverzity, skrytý pod různými dílčími technickými termíny jako sledování stavu druhů, stanovišť, území, jejich inventarizační průzkumy, mapování, monitorování a jiné podoby dokumentace v ochraně přírody a krajiny. Seznam takových pojmů nebo úkolů roste postupně s dalšími právními úpravami na národní i evropské úrovni. Za těmito názvy se skrývá v podstatě v určitém specifickém kontextu velmi tradiční činnost biologů: vyhledávání a určování druhů v určitém území, chcete-li (řízená, účelná) faunistika, floristika a mykofloristika. Výše zmíněné úkoly jsou vesměs velmi rozsáhlé – snažíme se postihnout celé území státu, všechna chráněná území, široké spektrum druhů a zároveň musíme být schopni dávat odpovědi i na velmi lokální dotazy. S takovým typem zadání se AOPK ČR vyrovnává, podobně jako jiné instituce po světě, vedením databází zaměřených především na druhovou diverzitu. Výstupem jsou totiž právě nálezy, tedy přesněji záznamy o výskytu druhů na konkrétních místech, které jsou v databázích shromažďovány a zpřístupňovány. V případě České republiky jde o Nálezovou databázi ochrany přírody, kterou je díky jejímu univerzálnímu záběru a zázemí možno považovat za národní portál druhové rozmanitosti. Podobně jako data, která aktivně sbírají instituce ochrany přírody, se do ní dostávají i údaje z dalších zdrojů, z jiných specializovaných databází, z publikací i sbírek, po revizi také data od veřejnosti.

Databáze shromažďuje informace o téměř všech druzích známých z území ČR – výjimkou jsou archea, bakterie (sinice ale v NDOP najdeme) a řada skupin jednobuněčných protist – a neomezuje se na některou skupinu nebo např. na ohrožené druhy. Rostoucí hodnotu mají i záznamy o druzích běžných, a proto jsou v ní také významně obsaženy. Podstatné je, že všechna data jsou s přesným určením místa a datována. Převažují lokace do bodů (např.

souřadnice GPS) či polygonové zákresy výskytu. Některé údaje jsou lokalizovány na katastr obce nebo chráněné území či díly polí síťového mapování. Databáze je velmi rozsáhlá a stále roste, v současnosti obsahuje více než 34 milionů záznamů, většina obsahu je veřejně přístupná.

Obecné potřeby, na které databáze výskytu druhů reagují, existují v podstatě dvě. Znalost rozšíření určitého druhu – tedy chceme vědět, kde se vyskytuje (např. právě ve člancích Živy zmíněných v úvodu). Druhou typickou situací je potřeba seznamu různých druhů z daného území, obvyklá pro ochranu přírody, může jít např. o chráněné území, v němž je nutné upravit péči. Ale podobně se může investor informovat o limitech na ploše v jeho zájmu nebo turista o možných setkáních s druhem v cíli výletu.

Důležitý prvek Nálezové databáze představují druhové seznamy. Taxonomické seznamy byly vybudovány na základě nejnovějších poznatků, odrážejí publikované údaje o druzích jednotlivých syste-

matických skupin, postupně se rozšiřují i o druhy nově zjištěné a publikované. Jsou provázány s číselníky kategorií zákonné ochrany druhů (seznamem zvláště chráněných druhů, druhů evropsky významných) i s aktuálními červenými seznamy.

Pokud vás zajímá, kde se některý druh vyskytuje v rámci celé ČR, nabízí databáze aktuální mapy rozšíření jednotlivých druhů. Znalost je kompletní především u obratlovců a druhů významných pro ochranu přírody. Síťové mapy rozšíření najdete v prostředí Karet druhů, volně dostupných i bez přihlášení, mapy jsou aktualizovány každý den (obr. 1).

Pokud byste však měli zájem o detailní prohlížení databáze, je třeba se zaregistrovat. Po registraci lze použít Filtr nálezových dat – formulář pro dotazy přímo do databáze (obr. 2). Je možné vybrat jméno druhu (databáze reaguje nápovědou na česká i vědecká jména) a filtrovat nebo zadat např. název katastrálního či chráněného území a získat výsledky. Využít se dá i geografický filtr, dotaz zákresem v mapě,

kteří je pohodlnou cestou k definici území. Dotazy ale můžete klást v různých potřebných kombinacích, např. omezit na území definované v mapě a vybranou skupinu druhů v určitém období. V kladení dotazů se meze téměř nekladou. Výsledek filtru se ukazuje v tabulkovém seznamu a zároveň zobrazený v mapě. Případně můžete mezi oběma přehledy, mapovým i tabulkovým, přecházet – zobrazit si mapu u jednotlivých nálezů nebo kliknutím zjistit detaily o lokalitě v mapě. Data lze exportovat v podobě tabulek či vrstev lokalit.

Pouze některé ohrožené druhy (tzv. citlivé druhy) nemají detailní, přesné záznamy přístupné veřejně, ale pouze expertům a orgánům ochrany přírody se smluvním přístupem. Mezi takové patří např. kriticky ohrožené orchideje a hříby, užovka stromová, velké šelmy a některé druhy dravců. U těchto skupin je veřejně přístupná síťová mapa rozšíření na Kartách druhů.

Databáze skýtá nepřehledné možnosti analýz. Příkladem může být zobrazení druhové rozmanitosti na úrovni katastrů obcí. Mapa ukazuje obce nejbohatší na druhy nejtmavší barvou, chudé pak nejsvětější (obr. 3). Snaha nasměrovat pozornost zájemců o přírodu – a databázi tím doplnit – nás vedla k sestavení mapy opačné, mapy neprozkoumaných, bílých míst biodiverzity. Na ní si můžete prohlédnout, zda vaše oblíbené místo není badateli opomíjeno.

Nálezová databáze ochrany přírody je kontrolovaným a v České republice nekomplexnějším zdrojem informací o rozšíření druhů. Slouží zájemcům z řad veřejnosti, hospodářům a uživatelům krajiny, vědcům pro analýzy a interpretace a ochraně přírody jako podklad pro rozhodování nebo péči. Její možnosti rostou s počtem obsažených dat. Pokud jsou tedy druhy předmětem vašeho zájmu, doporučuji tuto databázi vyzkoušet.

Doposud byl popsán obsah databáze a možnosti přístupu k němu. V navazujícím článku v příštím čísle Živy představíme možnosti, jak do databáze přispět.

Více na <https://portal.nature.cz/nd>

Publikace Nakladatelství Academia zvítězily v soutěži Slovník roku

Celkem 12 knih vydaných v Nakladatelství Academia uspělo v 29. ročníku soutěže Slovník roku 2022–23. Tituly z produkce nakladatelství Akademie věd ČR obsadily i obě první místa – hlavní cenu přičkla odborná porota publikacím Osobnosti emigrace z území Ruské říše v meziválečném Československu a Motýli a housenky střední Evropy VI. Drobní motýli II.

● Dějinám ruské emigrace v meziválečném Československu se věnují badatelé ve Slovanském ústavu AV ČR od r. 1993. Oceněný slovník Osobnosti emigrace z území Ruské říše v meziválečném Československu od Dany Haškové předkládá biografické

údaje emigrantů, kteří se podíleli na rozvoji československé vědy, kultury a umění či se účastnili politického nebo spolkového života. Jejich osudy představila i výstava Nová vlast Československo, zorganizovaná Slovanským ústavem v loňském roce. Postoj meziválečné společnosti k emigraci byl většinou kladný, vztah k Rusku byl úplně jiný než v současnosti.

● Unikátní šestidílná řada Motýli a housenky střední Evropy vycházela v Nakladatelství Academia počínaje r. 2007. Uzávřívá ji svazek Drobní motýli II. od autorů Jana Šumpicha, Jana Lišky, Zdeňka Laštůvky a Aleše Laštůvky. Série atlasů, která

nemá ve střední Evropě obdoby, poskytuje základní informace o všech čeledích a naprostě většině střeoevropských druhů motýlů. Hlavní cenu Slovníku roku publikace získala i s přihlédnutím k předchozím dílům z této série.

● V soutěži se umístilo ještě dalších 10 knih z Nakladatelství Academia. Třetí místo např. získaly Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava od Pavla Janouška a kolektivu autorů, loňská kniha roku Cen Nakladatelství Academia. První místo Ceny poroty za encyklopedii přírodovědnou připadlo publikacím Lea Bureše Fenomén Velká kotlina 1 a 2.

Do 29. ročníku soutěže Slovník roku, kterou pořádá Jednota tlumočnicků a překladatelů, bylo přihlášeno celkem 55 titulů. Odborná porota zasedala 2. února 2024 a ceny pořadatelé předají laureátům na mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy Praha 2024 v pátek 24. května.

Upraveno podle textu od Z. Dupalové, Divize vnějších vztahů SSČ AV ČR.

Více na www.jtpunio.org